

Archeologienota

Boom

Kerkhofstraat-Kapelstraat

Resultaten

FODIO
Turnhoutsebaan 277
B-2110 Wijnegem

Marleen Arckens
Christine Beckers
Jan De Beenhouwer

COLOFON

Archeologienota Boom Kerkhofstraat-Kapelstraat. Verslag van resultaten.

Projectcode 2018I266

Erkend archeoloog: Fodio OE/ERK/archeoloog/2015/0067

Auteurs: Marleen Arckens, Christine Beckers, Jan De Beenhouwer

Uitvoerder: Fodio, Turnhoutsebaan 277, B-2110 Wijnegem

datum: 3 oktober 2018

Inhoud

1 De resultaten van het bureauonderzoek.....	4
1.1 Beschrijvend gedeelte.....	4
1.1.1 Administratieve gegevens	4
1.1.2 Kader waarbinnen het onderzoek plaatsvindt	6
1.1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstelling	12
1.1.4 Werkwijze.....	13
1.2 Assessmentrapport.....	14
1.2.1 De landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied	14
1.2.2 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied.....	17
1.2.3 Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed	19
1.2.4 Samenvatting.....	20
Bibliografie	21
Figurenlijst.....	22
Archeologische periodes in Vlaanderen.....	23

1 De resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode		2018I266
Actoren		Marleen Arckens OE/ERK/Archeoloog/2016/00142 veldwerkleider
Locatie	Provincie	Antwerpen
	Gemeente	Boom
	Deelgemeente	
	Site	Kerkhofstraat-Kapelstraat
Kadastrale gegevens		Boom Afd. 2 Sectie C 339S
Oppervlakte onderzoeksgebied		3510,48 m ²
Oppervlakte bodemingreep		3510,48 m ²
Bounding box	punt 1 (N)	x 4.37290 y 150290.022
	punt 2 (Z)	x 4.37312 y 150305.778
Kadastraal percelenplan		Fig. 1
Topografische kaart		Fig. 2
Afbakening verstoorde zones		het hele onderzoeksgebied is verstoord. Zie Fig. 1
	punt 1 (N)	x 4.37290 y 150290.022
	punt 2 (Z)	x 4.37312 y 150305.778
Begindatum onderzoek		27 september 2018
Einddatum onderzoek		2 oktober 2018

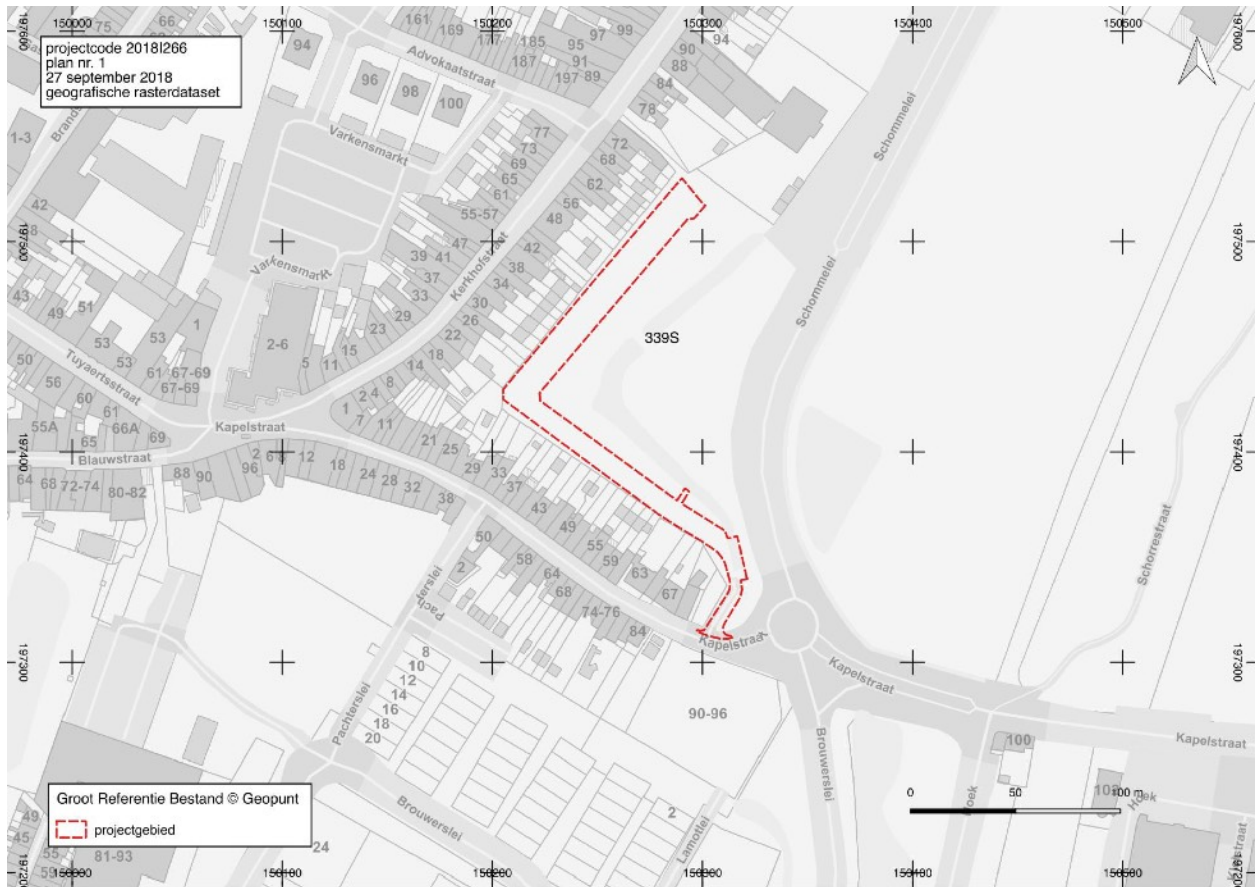

Fig. 1 Situering van het projectgebied op het Groot Referentie Bestand. © Geopunt

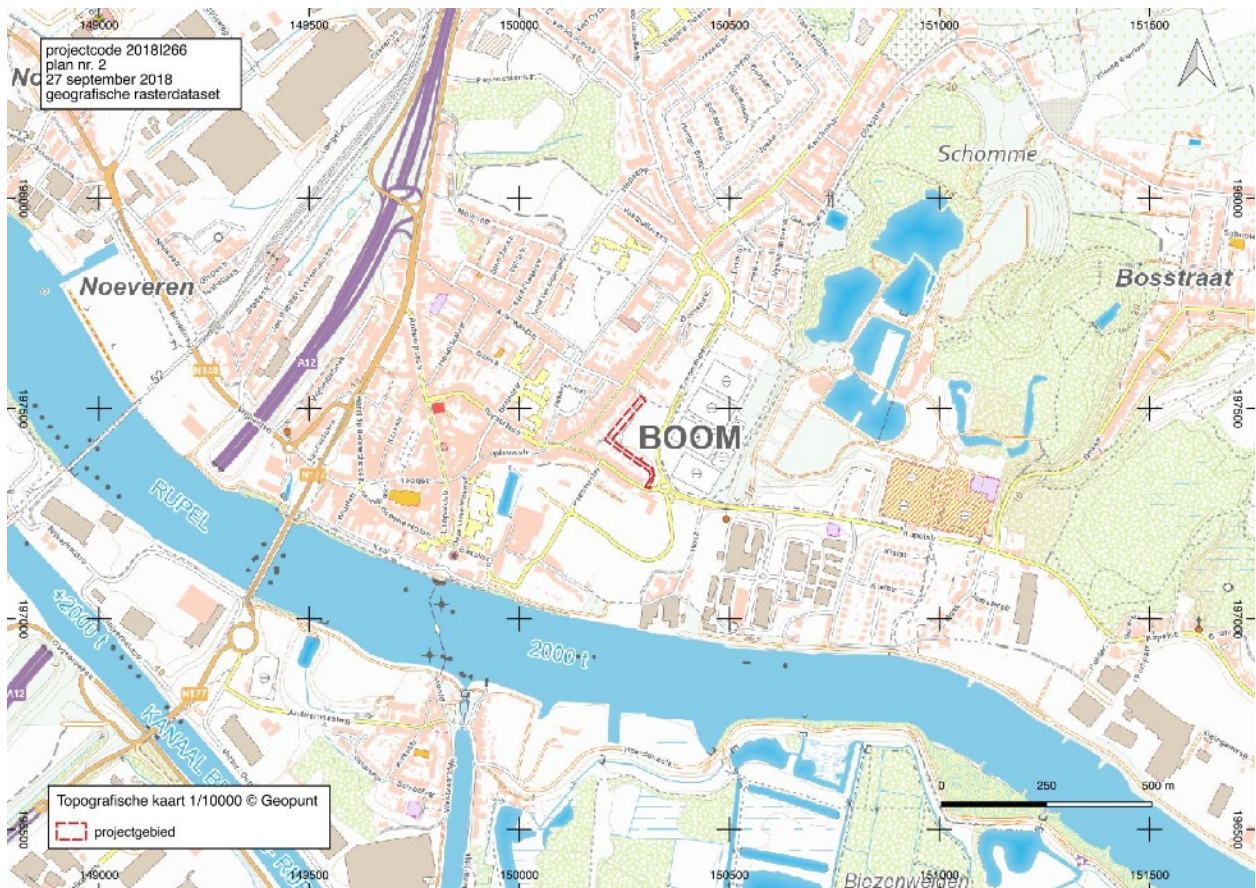

Fig. 2 Situering van het projectgebied de topografische kaart 1:10.000. © cartoweb

1.1.2 Kader waarbinnen het onderzoek plaatsvindt

Criteria uit het Onroerenderfgoeddecreet die aanleiding geven tot het opmaken van de archeologienota

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor de aanleg van een weg. De wetgeving met betrekking tot archeologie omvat enerzijds het Onroerenderfgoed- decreet van 12 juli 2013 en anderzijds het Onroerend Erfgoedbesluit van 16 mei 2014, die voor archeologie in werking traden op 1 juni 2016, gewijzigd op 18 juli 2017 en met terugwerkende kracht toepasbaar vanaf 1 juni 2017

Overwegend dat

- de betrokken percelen niet binnen een zone liggen waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt
- de aanvraag geen betrekking heeft op het bijstellen van een omgevingsvergunning voor verkaveling
- de betrokken percelen niet geheel of gedeeltelijk in een beschermde archeologische site liggen
- het gebied niet geheel of gedeeltelijk binnen een vastgestelde archeologische zone ligt
- het perceeloppervlak groter is dan 3000 m²

moet een archeologienota opgesteld worden.

Bestaande Toestand

Het onderzoeksgebied bevindt zich in Boom tussen de Kerkhofstraat in het noordwesten en de Kapelstraat in het zuiden. Het is op het gewestplan bestemd als woongebied en woonuitbreidingsgebied.

Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van 3510,48 m². Het bestaat uit het tracé van een bestaande ontsluitingsweg aan de achterzijde van de percelen die grenzen aan de Kerkhofstraat en de Kapelstraat.

Fig. 3 Situering van het projectgebied op de orthofotomosaïek middenschallig winter 2017. © Geopunt

Geplande werken en bodemingrepen

De bestaande ontsluitingsweg in steenpuin die dient om de garages gelegen in de tuinen van de woningen aan de Kapelstraat en de Kerkhofstraat te bereiken zal in opdracht van het gemeentebestuur voorzien worden van een koolwaterstofverharding (asfalt). Voor het aanbrengen van de verharding wordt een uitgraving van maximaal 35 cm -mV voorzien.

Voor de afwatering wordt aan de oostzijde van de weg een gracht gegraven. Tussen de gracht en de weg is een strook steenslag gepland. De grachten worden tussen 0,8 en 1,0 m uitgegraven ten opzichte van het huidige niveau van het terrein.

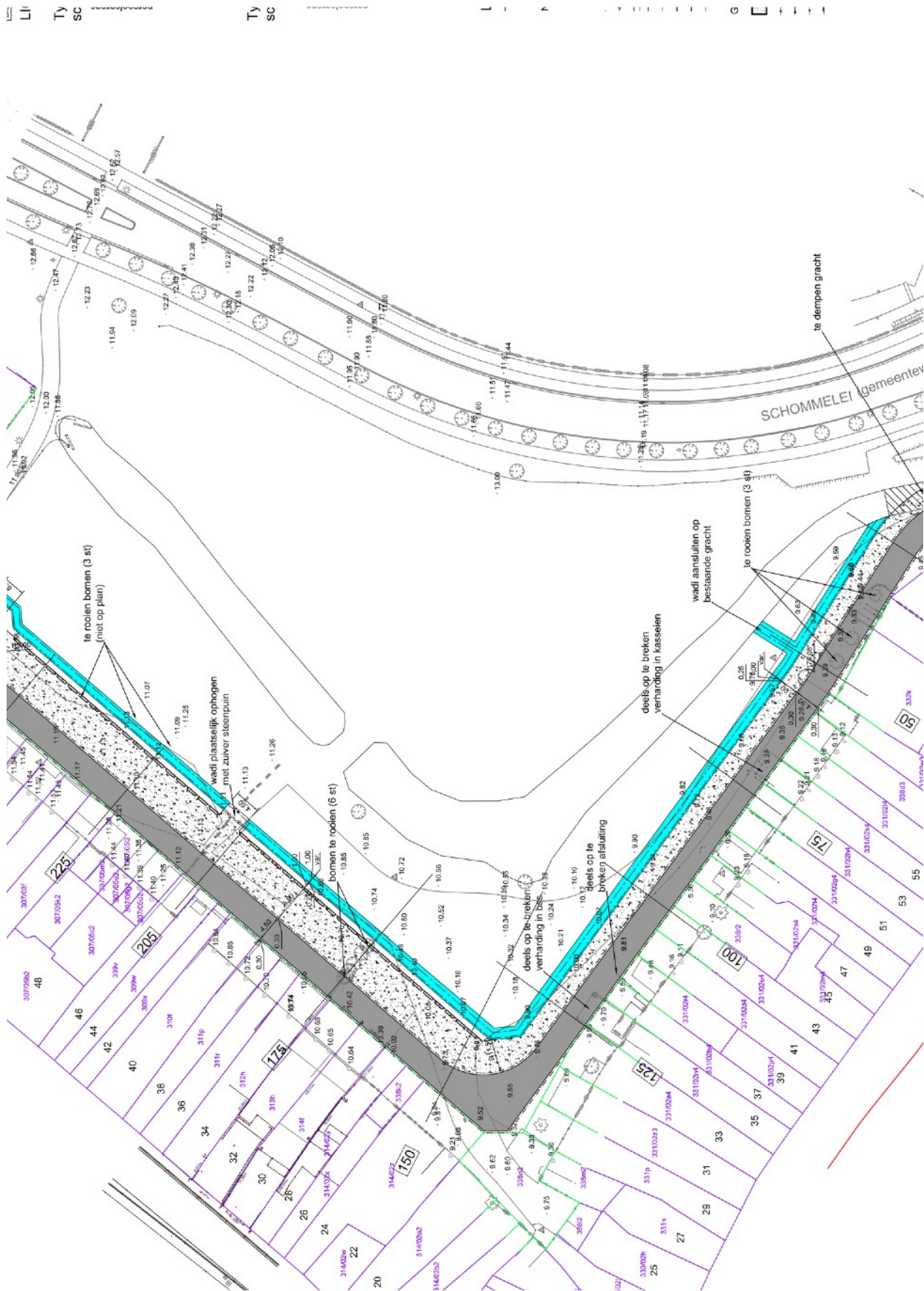

Fig. 4 Plan van de geplande ingreep. © IGEAN dienstverlening 17 april 2018

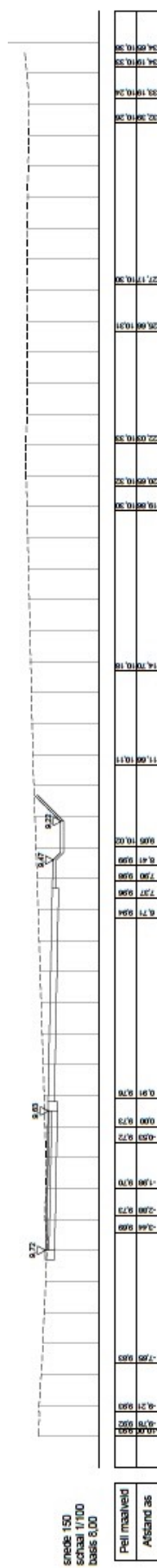

Fig. 7 Snedes doorheen de geplande weg en gracht. © IGEAN

1.1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstelling

Het bureauonderzoek heeft tot doel het projectgebied archeologisch te evalueren op basis van bestaande bronnen en de impact van de geplande werken op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed te bepalen. Dit houdt in dat er informatie wordt verzameld over de mogelijke aanwezigheid of afwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het projectgebied. De kenmerken, de relatie met het omringend landschap, de bewaringstoestand en de waarde van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed worden ingeschat. Ook de manier waarop de geplande bodemingrepen worden uitgevoerd maakt deel uit van de evaluatie.

Het bureauonderzoek formuleert een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

- welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- hoe evolueerde het landschap en is er een evolutie in het grondgebruik ter hoogte van het projectgebied?
- wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

1.1.4 Werkwijze

Uit de gegevens verstrekt door de opdrachtgever bleek dat een archeologienota met beperkte samenstelling kon worden opgemaakt. De opdrachtgever liet een technisch verslag grondverzet opmaken. De resultaten van de 11 boringen die in het kader van dit onderzoek werden uitgevoerd, werden tijdens het bureauonderzoek gebruikt.

Het onderzoeksgebied is niet opgenomen in een vastgestelde of afgebakende archeologische zone en behoort ook niet tot de gebieden waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt. In de Centrale Archeologisch Inventaris¹ zijn er binnen het onderzoeksgebied geen vindplaatsen opgenomen.

Om een beeld te schetsen van het fysisch geografisch kader werd een beroep gedaan op de topografische kaart van België in digitale versie², de bodemkaart volgens Belgische classificatie³, het kadastraal percelenplan⁴ en de luchtfoto's beschikbaar via Geopunt Vlaanderen⁵. De opdrachtgever leverde het plan van de geplande toestand. Via Cartesius werden de historische topografische kaart van 1904 geraadpleegd.

Alle gebruikte rasterdatasets werden opgehaald via Web Map Service of als tiff/jpeg/pdf beschikbaar via de geoloketten van de Federale, Vlaamse en Provinciale overheden. De verwerking van de gegevens en aanmaak van de kaarten voor de archeologienota gebeurde met QGIS 2.18 Las Palmas.

Het historisch grondgebruik werd vergeleken met de huidige toestand, om de impact van de geplande werken te kunnen inschatten.

¹ De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen. De aan- of afwezigheid van archeologische sporen dient met verder archeologisch onderzoek vastgesteld te worden.

² webservice cartoweb.be van het NGI.

³ <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

⁴ http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE.

⁵ <http://www.geopunt.be>.

Dit zijn bodemprofielen die door het ingrijpen van de mens volledig gewijzigd of vernietigd werden: OE zijn groeves, OB zijn bodems in bebouwde zones.

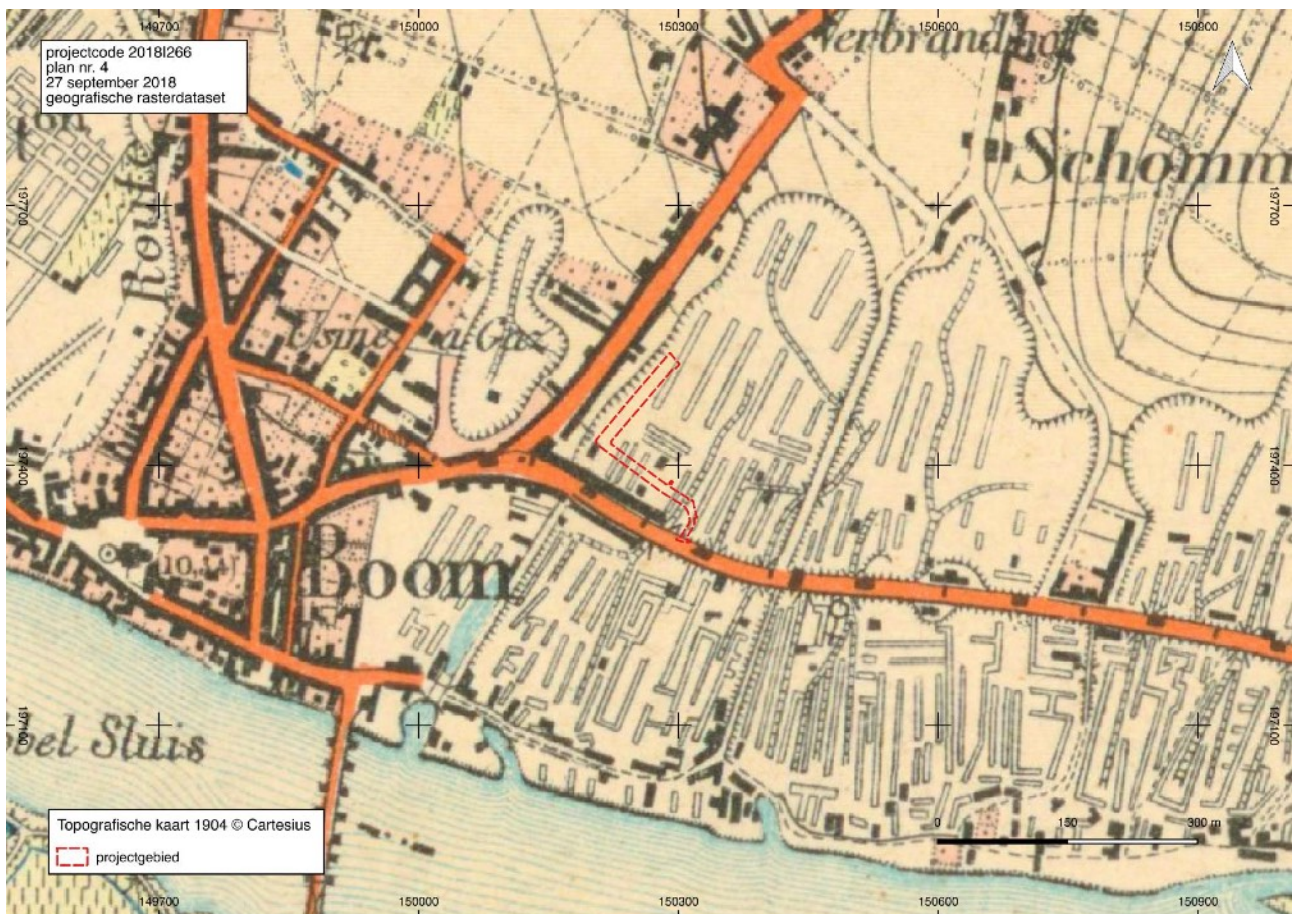

Fig. 9 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart 1904. © Cartesius

Op de topografische kaart van 1904 is de omvang van het gebied dat in functie van de klei-ontginning voor de steenbakkerijen werd uitgegraven gekarteerd. Op de kaart worden binnen het ontgonnen gebied droogloodsen voor bakstenen afgebeeld.

In de omgeving van het onderzoeksgebied werd vroeger op verspreide plaatsen gips gestort in voormalige kleiputten. Het gips is over het algemeen afgedekt met grond en met gras begroeid. Die afdekking is op sommige plaatsen zeer dun tot bijna onbestaande.⁷ Dit is ook het geval binnen het onderzoeksgebied. De opdrachtgever liet boringen uitvoeren door het Provinciaal Instituut voor Hygiëne in het kader van de opmaak van een technisch verslag grondverzet. De boringen gingen 35 cm -mV diep omdat de ingreep tot deze diepte is gepland. Uit dit onderzoek bleek dat in 6 van de 11 boringen (Bo2, 5, 6, 7, 8 en 9) al onmiddellijk vanaf het maaiveld of op 5 cm -mV gips werd aangesneden. Bij 2 boringen (Bo3 en 10) werd er gips aangetroffen op 25-30 cm. Bij de boringen Bo1, 4 en 11 trof men enkel zand en steenpuin aan.⁸

⁷ Paridaens 2001, 17.

⁸ APB PIH 2018.

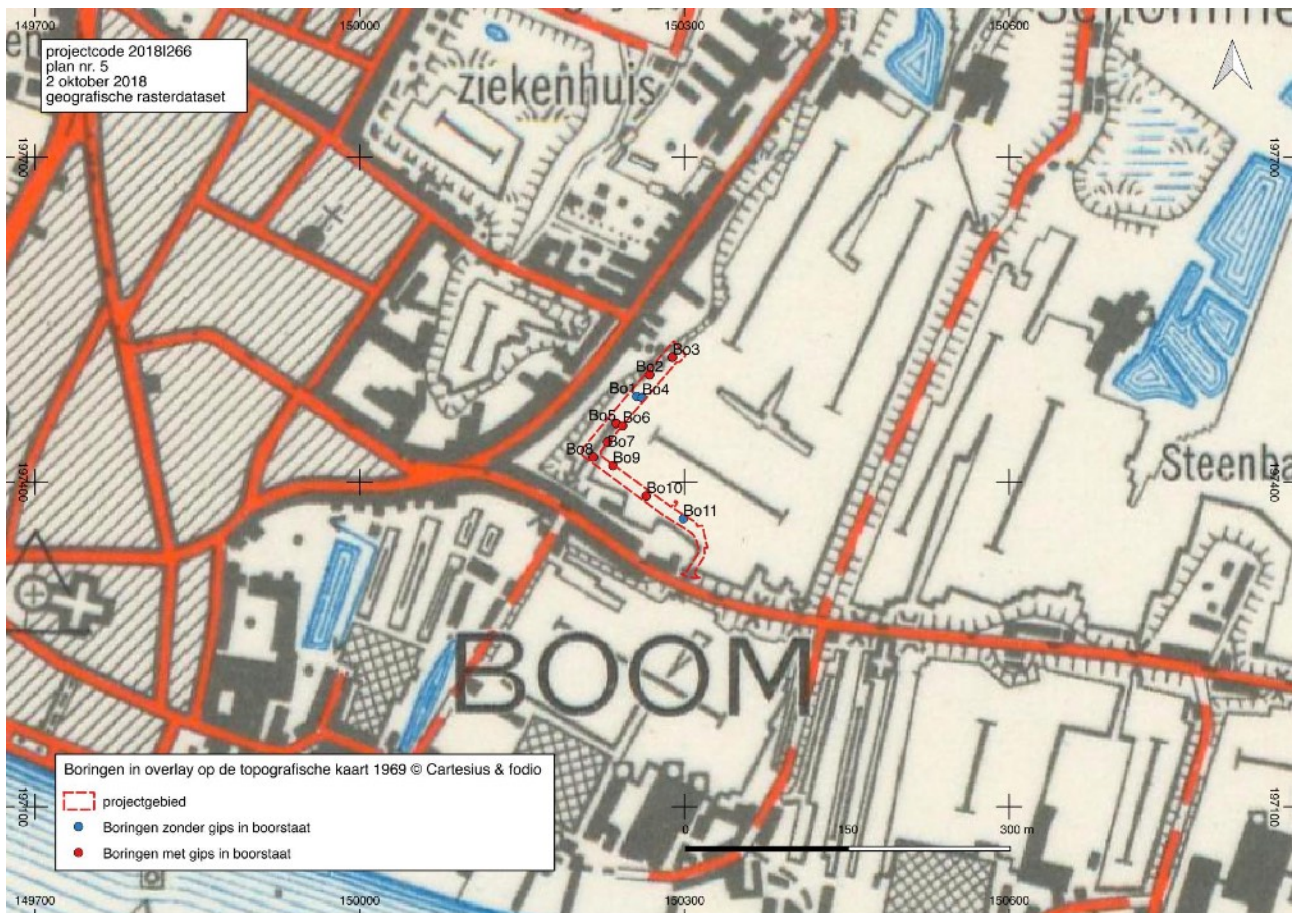

Fig. 10 Situering van de boringen uitgevoerd door het PIH in overlay op de topografische kaart van 1969 © Cartesius & Fodio

1.2.2 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het projectgebied?

Het onderzoeksgebied bevindt zich op de overgang van de subcuesta van het land van Boom in het noorden naar de vallei van de Rupel in het zuiden. De oorspronkelijke topografie is sterk vervaagd door de intense ontginning van klei. Dit is het meest uitgesproken op de zuidelijke flank van de cuesta langsheen de Rupel, waar het het onderzoeksgebied te situeren is.

Op de bodemkaart volgens Belgische classificatie bevindt het onderzoeksgebied zich op bodemtype OE (groeve) en OB (bebouwde zone).

Boringen uitgevoerd in het kader van de opmaak van een technisch verslag grondverzet bevestigen de gegevens op de bodemkaart. Onder een dunne laag opgebrachte grond vermengd met steenpuin werd reeds op een diepte tussen 5 en 25 cm gips aangetroffen. In de omgeving van het onderzoeksgebied werd in het verleden op verspreide plaatsen gips gestort in voormalige kleiputten.

Hoe evolueerde het landschap en is er een evolutie in het grondgebruik ter hoogte van het projectgebied?

De cartografische bronnen tonen aan dat het gebied in de 19de eeuw in gebruik was voor kleiontginning voor de steenbakkerijen in de Rupelstreek. De topografische kaart van 1904 geeft de rand van de ontginning aan. De kleiput werd opgevuld met gips. Het terrein werd deels verhard met steenpuin om de toegang tot de garages in de tuinen van de woningen aan de Kapelstraat en de Kerhofstraat mogelijk te maken.

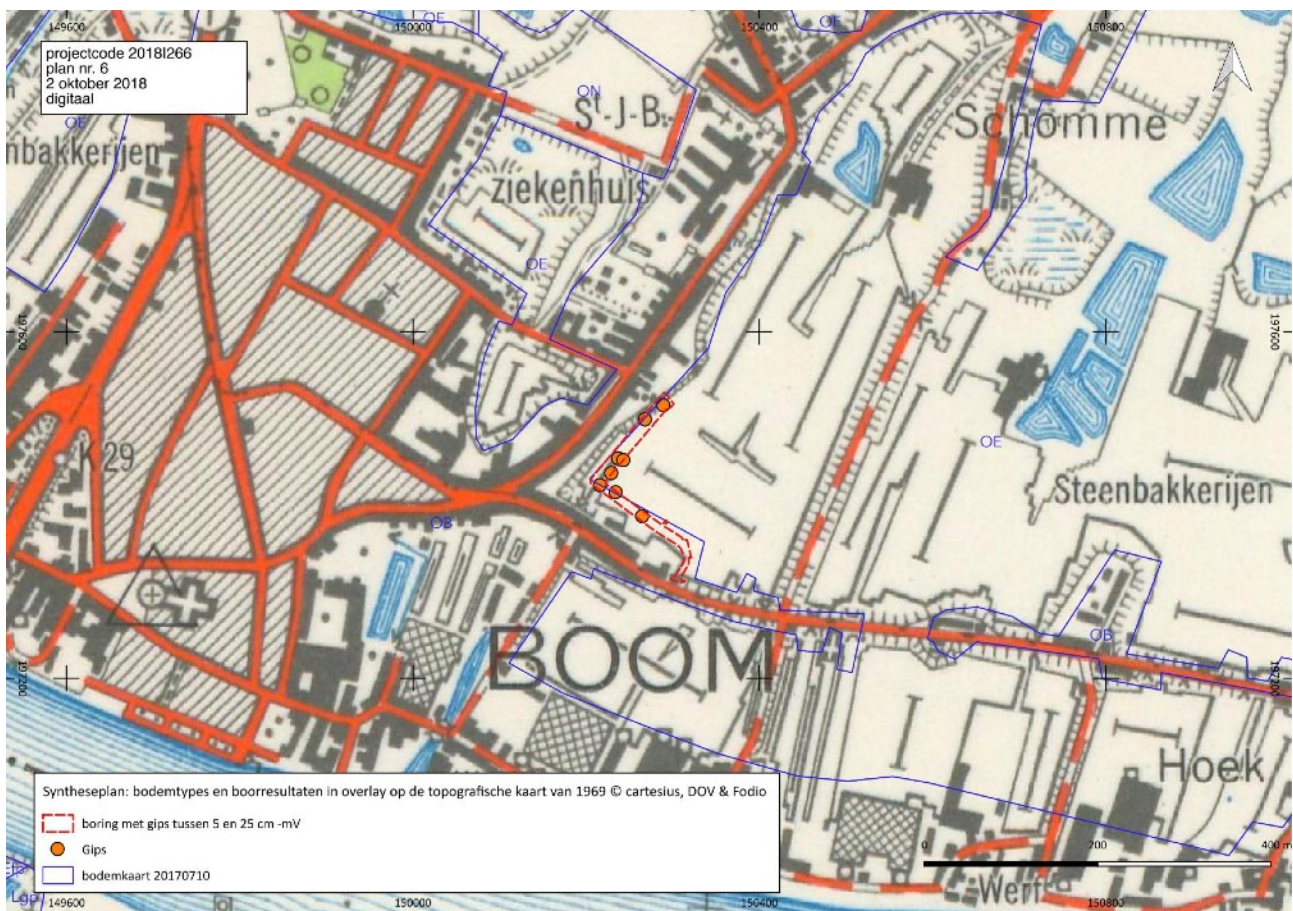

Fig.11 Syntheseplan: bodemtypes en boorresultaten in overlay op de topografische kaart van 1969 © Cartesius, DOV & Fodio

Wat is de impact van de geplande werken ?

Op het onderzoeksgebied ligt momenteel een ontsluitingsweg in steenpuin voor de garages gelegen in de tuinen van de woningen aan de Kapelstraat en de Kerkhofstraat. Deze weg zal voorzien worden van een koolwaterstofverharding (asfalt). Voor de afwatering wordt er ten oosten van de weg een gracht gegraven. Tussen de gracht en de weg komt een strook steenslag. De voorziene afgraving is 35 cm -mV voor de aanleg van het wegdek. De grachten worden tussen 0,8 en 1,0 m uitgegraven ten opzichte van het huidige niveau van het terrein.

1.2.3 Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed

Het onderzoeksgebied bevindt zich op de overgang van de subcuesta van het land van Boom in het noorden naar de vallei van de Rupel in het zuiden. De oorspronkelijke topografie is sterk vervaagd door de intense ontginning van klei. Dit is het meest uitgesproken op de zuidelijke flank van de cuesta langsheen de Rupel, waar ook het onderzoeksgebied te situeren is.

De topografische kaart van 1904 geeft de rand van de ontginning aan. Die loopt ongeveer gelijk met de westelijke en de zuidelijke grens van het onderzoeksgebied. Op de bodemkaart volgens Belgische Classificatie wordt het onderzoeksgebied geclassificeerd als OE (groeves) en OB (bebouwde zone). Dit wordt bevestigd door de boringen uitgevoerd in kader van de opmaak van een technisch verslag grondverzet. In 8 van de 11 uitgevoerde boringen werd op een diepte tussen 5 en 25 cm onder het maaiveld gips aangetroffen.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat door het grondgebruik in de 19de en 20ste eeuw de natuurlijke bodem en het hiermee samenhangende archeologische erfgoed volledig is verdwenen. Er wordt geen verder archeologisch onderzoek aanbevolen.

1.2.4 Samenvatting

Het onderzoeksgebied bevindt zich in Boom tussen de Kerkhofstraat in het noordwesten en de Kapelstraat in het zuiden. Het is op het gewestplan bestemd als woongebied en woonuitbreidingsgebied.

Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van 3510,48 m². De bestaande ontsluitingsweg in steenpuin aan de achterzijde van de percelen die grenzen aan de Kerkhofstraat en de Kapelstraat zal in opdracht van het gemeentebestuur voorzien worden van een koolwaterstofverharding (asfalt). Voor de afwatering wordt aan de oostzijde van de weg een gracht gegraven. Tussen de gracht en de weg is een strook steenslag gepland.

Het onderzoeksgebied bevindt zich op de overgang van de subcuesta van het land van Boom in het noorden naar de vallei van de Rupel in het zuiden. De oorspronkelijke topografie is sterk vervaagd door de intense ontginning van klei. Dit is het meest uitgesproken op de zuidelijke flank van de cuesta langsheen de Rupel, waar het onderzoeksgebied te situeren is. De topografische kaart van 1904 geeft de rand van de ontginning aan. Die loopt ongeveer gelijk met de westelijke en de zuidelijke grens van het onderzoeksgebied. Op de bodemkaart wordt het onderzoeksgebied geclassificeerd als OE (groeves) en OB (bebouwde zone). De klei put werd opgevuld met gips. Dit wordt bevestigd door de boringen uitgevoerd in het kader van de opmaak van een technisch verslag grondverzet. In 8 van de 11 uitgevoerde boringen werd reeds op een diepte tussen 5 en 25 cm onder het maaiveld gips aangetroffen.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat door het grondgebruik in de 19de en 20ste eeuw de natuurlijke bodem en het hiermee samenhangende archeologische erfgoed volledig is verdwenen. Er wordt geen verder archeologisch onderzoek aanbevolen.

Bibliografie

Uitgegeven bronnen

Adams R., Vermeire S., Jacobs P., Louwye S. & Polfliet T. 2002. Toelichting bij de quartairgeologische kaart. Kaartblad 15 Antwerpen.

APB PIH. 2018. Technisch verslag . Grondverzet bij de aanleg van een ontsluitingsweg nabij garages t.h.v. Kapelstraat te Boom. Antwerpen. Projectcode BO/IM/18/65.

Paridaens J. & Vanmarcke H. 2001. Inventarisatie en karakterisatie van verhoogde concentraties natuurlijke radionucliden van industriële oorsprong in Vlaanderen, MIRA/2001/01, SCK.

Digitale bronnen

Agiv. Agentschap voor Geografische informatie Vlaanderen

<https://www.agiv.be>

Bodemverkenner

<https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>

Cartesius

<http://www.cartesius.be>

Cartoweb

www.cartoweb.be, www.ngi.be

Centraal Archeologische Inventaris

cai.erfgoed.net en <http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/>

Databank Ondergrond Vlaanderen

<https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html>

Geoportaal

<https://geo.onroenderfgoed.be>

Geopunt Vlaanderen

<http://www.geopunt.be/kaart>

Inventaris Onroerend Erfgoed

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Figurenlijst

- Fig. 1 Situering van het projectgebied op het Groot Referentie Bestand. © Geopunt
- Fig. 2 Situering van het projectgebied de topografische kaart 1:10.000. © cartoweb
- Fig. 3 Situering van het projectgebied op de orthofotomozaïek middenschallig winter 2017. © Geopunt
- Fig. 4 Plan van de geplande ingreep © IGEAN dienstverlening 17 april 2018
- Fig. 5 Snedes doorheen de geplande weg en gracht. © IGEAN
- Fig. 6 Snedes doorheen de geplande weg en gracht. © IGEAN
- Fig. 7 Snedes doorheen de geplande weg en gracht. © IGEAN
- Fig. 8 Situering van het onderzoeksgebied op bodemkaart Belgische Classificatie © DOV
- Fig. 9 Situering van het onderzoeksgebied op de orthofotomozaïek kleinschalig zomer 1979-1990. © Geopunt
- Fig. 10 Situering van de boringen uitgevoerd door het PIH in overlay op de topografische kaart van 1969 © Cartesius & fodio
- Fig. 11 Synthesepan: bodemtypes en boorresultaten in overlay op de topografische kaart van 1969 © Cartesius, DOV & Fodio

Archeologische periodes in Vlaanderen

Periode			Datering
steentijd	paleolithicum	vroeg (oud)	tot 300.000 BP
		midden	300.000 - 35.000 BP
		laat (jong)	35.000 - 14.000 BP
		finaal	vanaf 14.000 BP
	mesolithicum	vroeg	vanaf 9500 v. Chr.
		midden	8 ^{ste} millennium v. Chr.
		laat	7 ^{de} en 6 ^{de} millennium v. Chr.
		finaal	5 ^{de} millenium v. Chr.
	neolithicum	vroeg	5300 - 4400 v. Chr.
		midden	4400 - 3700 v. Chr.
		laat	3700 - 3000 v. Chr.
		finaal	3000 - 2000 v. Chr.
metaaltijden	bronstijd	vroeg	2000 - 1800 v. Chr.
		midden	1800 - 1100 v. Chr.
		laat	1100 - 800 v. Chr.
	ijzertijd	vroeg	800 - 500 v. Chr.
		midden	500 - 250 v. Chr.
		laat	na 250 v. Chr.
Romeinse tijd		vroeg	1 ^{ste} eeuw
		midden	2 ^{de} en 3 ^{de} eeuw
		laat	4 ^{de} eeuw
middeleeuwen		vroeg	5 ^{de} tot 9 ^{de} eeuw
		volle	10 ^{de} tot 12 ^{de} eeuw
		laat	13 ^{de} tot 15 ^{de} eeuw
nieuwe tijd			16 ^{de} tot 18 ^{de} eeuw
nieuwste tijd			19 ^{de} en 20 ^{ste} eeuw

Dit chronologisch kader is bedoeld ter oriëntatie. Er werd gekozen voor algemene tijdvakken om niet de indruk te wekken dat culturen in kalenderjaren kunnen worden gevat. De jaren voor 10.000 BP zijn uitgedrukt in 'jaren geleden' of jaren BP (before present = 1950). De jaren na 10.000 BP zijn uitgedrukt in jaren voor of na Chr.